

Ének az igazi Noéről*

Bori Imre

„Mély a múlt kútja” — írta Thomas Mann a bibliai Józsefről szóló regényében; feneketlen, tegyük hozzá mi, mert akármilyen messzire menjünk is vissza a múltba, még mindig nem értünk a végső pontig, még mindig újabb és újabb, az ismeretlenség fátylában merengő messzi világokat találunk.

Megszoktuk, hogy az európai irodalom kezdetén Homérosz műve áll, mintegy a múlt kútjának „fenekén”, s a köztudat is úgy tudja, Homérosz az első és az egyetlen. S milyen kevesen gondolnak az ősi kínai költészetre, a hind eposzokra, amelyek öregebbek, mint Homérosz hexaméterei, s nagyon kevesen Gilgamesre, akinek történetét Assurbanipál cserépkönyvtára őrizte meg. Most magyar nyelven is megszólaltak az emberiség talán legrégebb megőrzött szavai, hogy mögöttük megsejthezzük a múltat, amely öregebb még Gilgamesnél is, akinek története pedig legalább négyezer esztendő távolából szól hozzánk.

Egy „cserépkultúra” üzenetei ezek a szövegek, amelyek többek között Gilgamesnek, a nagverejű ember-istennek nagy kalandját mondják el az ismeretes vízőzön kapcsán. Minek tagadnánk, felmerült bennünk a kérdés: szólhat-e egyáltalán hozzánk, megragadhat-e bennünket egy szöveg, amely négy-ötezer évvel ezelőtt keletkezett, de lehet, hogy még régebbi időkre vész? Mert a kiadvány, amelyet forgattunk, nem a tudósvilág használatára készült, hanem a nagyközönségnek, amely a jelek szerint, nemcsak sznobizmusból vásárolta oly buzgón ezt a témában, műfajban, szellemben oly idegen könyvet, amelyet nem a bronz, arany vagy márvány őrzött meg, hanem a legtörekenyebb, legsemmisebbnek ismert anyag: az agyag. Mert hosszasan kellene elidőzni magunk felett borongva, a mai ember lelkivilágát vizsgálva, hogy megértsük, mi az, ami benne

* *Gilgames, Ékirásos akkád eposzok, Budapest, 1960.*

munkálva, kedvet ébreszt a primitív iránt, felébreszti érdeklődését, tulajdon utazza át az óceánt, amikor kényelmes hajók és gyors repülőgépek röpítik a téren át; néger népmeséket olvas, az inkák költészetében gyönyörködik, és a barlangrajzokat bámulja villanygépes lakásában, amelyben rádió szól, a televíziós készülék képernyője csillog, porszívó zúg, és villanytűzhelyen forr az ebédje. S könyvei közé boldogan helyezi a zsákmányt: a Gilgamest megéneklő eposzok szövegét.

Ezek a szövegek a világteremtés problémájával foglalkoznak, s az emberrel, a kíváncsival, az alkotó, örök-ké munkálkodó emberrel, aki még az istenek ellen is szegül, mert azok henyélnek, ő pedig dolgozik. Ha nem materialistaként, hanem nihilista észjárással gondolkodnánk, azt mondhatnánk: íme, az emberiség fejlődése. Ma is éppen ott tart, mint négyezer évvel ezelőtt, amikor szorgos akkádok öntötték földjeiket a Tigris és az Eufrátesz vizével, agyagból könyvtárat teremtettek, naptárakkal kimérték az időt, mértanuknak a földet, és gyöngye szemükkel vizsgálták az éjszakai ég hunyorgó csillagait; elgondolkoztak a világon, vagy ahogy a költő mondta: önnön eredetükre tekintettek vissza, feltéve a kérdést: mi a világ?

Az emberiség nagyot fejlődött az óbabilóniai idők óta, s ha ezekben a szövegekben sok modern érzésnek ősképeire is ismerhet, az eposzok helyett, amelyekben a jó és a rossz harcát, az istenek küzdelmeit, az évszakok változását, a folyóközti elöntő árvizek özönét, az ember teremtését és mindenek felett egy mitológiaiának nevezhető materialista világszemlélet énekel meg, most rakétákat gyárt, hogy nyomára bukkanjon nemcsak „más, művelhető csillagoknak”, hanem a Föld és az élet keletkezésének is. Az eposzok szárnyaló képzeletével nem lehetett eljutni a Holdba és Mózses könyveivel a naprendszer csillagaira. Eposzra addig volt szükség,

amíg az ember a Földhöz volt láncolva, míg sárba ragadtan élt, a sárban, amelyből könyvtárat tudott ugyan teremteni, de csak feltenni s nem meg is válaszolni tudta az emberiség nagy kérdéseit. A Gilgamestől szóló eposzokat olvasva egyszerre négyezer év példázatán mérheti le a maga előnyét, nézhet végig az úton, amelyen járt; visszatekinthet a kezdetekig, addig a pontig, ameddig már akkor az emberi gondolkodás behatolhatott a világmindenség titkaiba.

*Midőn fönn az ég nevetlen,
s alatt a föld szintazonképp;
Apszu, az ősz-kezdet, minden
dolgok teremtője-atyja
s Mummu-Tiámat ősanánk még
vizeikkel egybemosódtak;
nem volt szárazföld se, lóp se,
s egyike sem az isteneknek;
név nélkül szunnyadt a sors is,
betöltetlen várt a végzet...*

Gilgames és az asszír-babilon nép válasza primitív és mesék szövegei. Kis világuk nem az egész világ volt, a Tigris egy tavaszi gátszakadása csak nehezen megművelt földjeiket nyelte el a közelben, és nem az egész világot borította víz, mint ahogy ők hitték, megénekelve ékírásos eposzukban. Ma már azonban az ember valóban a világmindenség küszöbén áll, és amikor Gilgames történetét olvassa és kifejti az eposzok magvát, arra döbben rá, hogy tudásszomja azóta sem változott. Gilgamesben éppen olyan kíváncsiság él, mint abban az úrutásban, aki rakétába száll és a szó legszorosabb értelmében elindul a Földön túlra, más világok felé.

Négyezer évvel ezelőtt ahhoz, hogy valaki átmenjen a szomszédos országokba, legalább akkora vállalkozó kedv kellett és Gilgames nagysága, mint ma a Holdra indulni. S ha a felfedezés lázában az ember ezeket az ősi szövegeket olvassa, csakis ezen a ponton találkozhat vele, ebben lelheti meg ezeknek a szövegeknek örök időszerűségét.